

Гліюпол Інна Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПІДГОТОВКА РОЗГЛЯДУ СПРАВИ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ЗА ОНОВЛЕНИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Цілком закономірно, що для забезпечення швидкого, законного та обґрунтованого вирішення цивільної справи судом апеляційної інстанції, суддя-доповідач, відповідно до вимог цивільного процесуального законодавства, має вчинити низку дій у визначеній логічній послідовності для підготовки справи до розгляду.

Отже, відкривши провадження у справі, суд апеляційної інстанції переходить до наступного етапу апеляційного провадження – апеляційного розгляду. Апеляційний розгляд складається з двох частин. Перша частина – це підготовка справи до розгляду, що має на меті забезпечення правильного та швидкого вирішення справи. Друга частина – розгляд справи судом апеляційної інстанції, під час якого відбувається, безпосередньо, перегляд справи та перевірка законності й обґрунтованості судових рішень. Відтак, підготовка справи до розгляду в суді апеляційної інстанції є обов'язковою частиною, що позитивно впливає на ефективний розгляд апеляційної скарги.

Значущість належної підготовки справи до розгляду апеляційним судом підкреслюється нормами цивільного процесуального законодавства. Адже, порушення норм процесуального права судом апеляційної інстанції, що призвело до ухвалення незаконного рішення, може бути підставою для скасування або зміни рішення судом касаційної інстанції (ч. 2 ст. 412 ЦПК України). Крім того, виходячи з норм ст. 411 ЦПК України, порушення норм процесуального права судом апеляційної інстанції є підставою для обов'язкового скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд, тим більш, якщо це унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи[1].

Стаття 365 ЦПК України надає перелік дій, що має вчинити протягом десяти днів з дня отримання справи, суддя-доповідач задля належної підготовки справи до розгляду, а саме: 1) з'ясовує питання про склад учасників судового процесу. У разі встановлення, що рішення суду першої інстанції може вплинути на права та обов'язки особи, яка не брала участі у справі, залучає таку особу до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору; 2) визначає характер спірних правовідносин і закон, який їх регулює; 3)

з'ясовує обставини, на які посилаються учасники справи як на підставу своїх вимог і заперечень; 4) з'ясовує, які обставини визнаються чи заперечуються учасниками справи; 5) вирішує питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції; 6) за клопотанням сторін та інших учасників справи вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, витребування доказів, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача; 7) за клопотанням учасників справи вирішує питання щодо вжиття заходів забезпечення позову; 8) вчиняє інші дії, пов'язані із забезпеченням апеляційного розгляду справи.

Перелік зазначених підготовчих дій є невичерпним.

Варто також звернути увагу на те, що відповідно до ч. 2 ст. 365 ЦПК України, під час підготовки справи до розгляду, повною мірою реалізуються принцип рівності сторін перед законом та судом та принцип змагальності в апеляційному провадженні. Європейський суд з прав людини неодноразово нагадував, що принцип рівності сторін – один із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду – передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом[2].

Отже, деякі підготовчі дії вчиняються з дотриманням прав всіх учасників справи висловити свої міркування або заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено цивільним процесуальним законодавством. Такими процесуальними діями є:

- вирішення питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції;
- вирішення питання про виклик свідків, за клопотанням сторін та інших учасників справи;
- вирішення питання про призначення експертизи, за клопотанням сторін та інших учасників справи;
- вирішення питання про витребування доказів, за клопотанням сторін та інших учасників справи;
- вирішення питання про доручення відповідному суду вчинити певні процесуальні дії (судове доручення) щодо збирання доказів, за клопотанням сторін та інших учасників справи;
- вирішення питання про залучення до участі у справі спеціаліста, за клопотанням сторін та інших учасників справи;
- вирішення питання про залучення до участі у справі перекладача, за клопотанням сторін та інших учасників справи.

З урахуванням чисельності визначених підготовчих дій та враховуючи правову їх регламентацію, зазначені дії класифікують на такі групи:

- 1) дії, спрямовані на визначення суб'єктного складу справи;
- 2) дії, спрямовані на визначення характеру спірних правовідносин;

3) дії щодо дослідження законності й обґрунтованості рішення суду першої інстанції;

4) інші дії, пов'язані із забезпеченням належного апеляційного розгляду справи.

Отже, після відкриття провадження у справі суд вживає заходи для підготовки справи до розгляду: з'ясовує коло учасників справи, досліджує коло вимог, обставини, на які посилається апелянт, визначає, які норми підлягають застосуванню, вирішує питання про необхідність залучення додаткових доказів тощо.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Рішення ЄСПЛ по справі «Гурепка проти України» від 8 квітня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_565; Рішення ЄСПЛ по справі «Андрія Руденко проти України» від 21 грудня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_671#Text

Корнілова Людмила Іванівна

аспірант кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат, експерт Громадського центру правосуддя Одеської області - Грантового проекту ГО «Асоціація слідчих суддів України» в рамках програми «Нове правосуддя»

**ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ ПРО ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ
СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ
ПРИ ВИСЕЛЕННІ З ІПОТЕЧНОГО МАЙНА**

Статтею 8 Конвенції закріплено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

У пункті 27 рішення ЄСПЛ від 17 травня 2018 року у справі «Садов'як проти України» зазначено, що рішення про виселення становитиме порушення статті 8 Конвенції, якщо тільки воно не ухвалене «згідно із законом», не переслідує одну із законних цілей, наведених у пункті 2 статті 8 Конвенції, і не вважається «необхідним у демократичному суспільстві».

Розглядаючи справу «Кривіцька та Кривіцький проти України» (№ 8863/06),

ЄСПЛ у рішенні від 02 грудня 2010 року установив порушення статті 8 Конвенції, зазначивши, що в процесі прийняття рішення щодо права заявників на житло останні були позбавлені процесуальних гарантій. Установлено порушення національними судами прав заявників на житло, оскільки суди не надали адекватного обґрунтування для відхилення аргументів заявників стосовно застосування відповідного законодавства та не здійснили оцінку виселення в контексті пропорційності застосування такого заходу.

Згідно зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Зокрема, згідно з рішенням ЄСПЛ від 23 вересня 1982 року у справі «Спорронг і Л'юонрот проти Швеції» будь-яке втручання у права особи передбачає необхідність сукупності таких умов: втручання повинне здійснюватися «згідно із законом», воно повинне мати «легітимну мету» та бути «необхідним у демократичному суспільстві». Якраз «необхідність у демократичному суспільстві» і містить у собі конкуруючий приватний інтерес; зумовлюється причинами, що виправдовують втручання, які у свою чергу мають бути «відповідними і достатніми»; для такого втручання має бути «нагальна суспільна потреба», а втручання - пропорційним законній меті.

У своїй діяльності ЄСПЛ керується принципом пропорційності, тобто дотримання «справедливого балансу» між потребами загальної суспільної ваги та потребами збереження фундаментальних прав особи, враховуючи те, що заінтересована особа не повинна нести непропорційний та надмірний тягар. Конкретному приватному інтересу повинен протиставлятися інший інтерес, який може бути не лише публічним (суспільним, державним), але й іншим приватним інтересом, тобто повинен існувати спір між двома юридично рівними суб'єктами, кожен з яких має свій приватний інтерес, перебуваючи в цивільно-правовому полі.

Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 21 серпня 2019 року у справі № 569/4373/16-ц (провадження № 14-298цс19) зауважила, що не є підставою для виселення членів сім'ї власника квартири, у тому числі й колишніх, сам факт переходу права власності на це майно до іншої особи без оцінки законності такого виселення, яке по факту є втручанням у право на житло у розумінні положень статті 8 Конвенції, на предмет пропорційності у контексті відповідної практики ЄСПЛ.

08 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув справу № 607/12696/18 та установивши, що квартира, яка є іпотечним майном та про виселення відповідачів з якої просив позивач, була придбана не за рахунок кредитних коштів, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про

неможливість задоволення позовних вимог про виселення із цієї квартири відповідачів без надання їм іншого постійного жилого приміщення, правильно застосувавши до спірних правовідносин положення статті 109 ЖК Української РСР.

Так у постанові від 31 жовтня 2018 року, справа № 753/12729/15-ц, провадження № 14-317цс18 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що правовий висновок Верховного Суду України про належне застосування статті 40 Закону № 898-IV та статті 109 ЖК Української РСР, викладений у постановках від 22 червня 2016 року у справі № 6-197цс16 та від 21 грудня 2016 року у справі № 6-1731цс16, є законним та обґрунтованим, враховує вимоги як вітчизняного, так і міжнародного законодавства про дотримання положень статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини, а також враховує, що такі обмеження неволодіючого власника встановлені законом, вони є необхідними в демократичному суспільстві та застосовуються з дотриманням балансу інтересів сторін спірних правовідносин, оскільки наявні інші ефективні способи захисту прав неволодіючого власника.

Таким чином, частина друга статті 109 ЖК Української РСР встановлює загальне правило про неможливість виселення громадян із жилих приміщень, придбаних не за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, забезпеченого іпотекою цього приміщення, без одночасного надання іншого постійного жилого приміщення. Слід враховувати, що 28 листопада 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 754/4727/16-ц, провадження № 61-25345св18 (ЄДРСРУ № 78215384) зробив правовий висновок про неможливість виселення з іпотечного житла за позовом неволодіючого власника, що придбав майно з такими ризиками в іпотекодержателя, оскільки повинен був бути обізнаний про обтяження у вигляді наявності осіб, які зареєстровані і проживають у житловому приміщенні, тобто виявлені ризики, пов'язані з придбанням спірної нерухомості.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.12.2020);
2. Житловий Кодекс Української РСР: від 30.07.1983 року № 5464-X Дата оновлення: 18.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (дата звернення: 21.07.2019);
3. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 08.10.2020 року по справі № 607/12696/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82798235> (дата звернення: 15.12.2020);
4. «Садов'як проти України»: рішення ЄСПЛ від 17 травня 2018 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c59#Text (дата звернення: 15.12.2020);